

Modernėjanti tarpukario Vilniaus baldininkystė: baldų dizainas ir kūrėjai

Aistė Dičkalnytė

Kauno kolegija

Pramonės pr. 20, LT-50468 Kaunas

aiste.dickalnyte@gmail.com

——— Straipsnyje aptariama 1919–1939 m. Vilniuje susiklosčiusi savita baldininkystės situacija. Atkreipiamas dėmesys, kad, nepaisant vis dar populiarus retrospektyvizmo, XX a. 4 deš. išaugo naujovių plėtra. Pasitelkus istorinės, formaliosios ir stilistinės analizės metodus, siekiama atskleisti modernėjimo tendencijas vietos gamintojų gretose, baldų dizaine, švietime.

Reikšminiai žodžiai: Vilniaus baldininkystė, Vilniaus Stepono Batoro universitetas, modernizmas, *art deco*.

1.
Jerzys Hoppenas, Stalo eskizas, 1927, Torunės Mikalojaus Koperniko universiteto biblioteka, (Projektas „Vilniaus dailė ir architektūra 1919–1939 m.: institucinis aspektas“ finansuojamas LMT, sut. Nr. S MOD 17 12, vadovė dr. Algė Andriulytė, vykdytojos dr. Rasa Butvilaitė, Edita Povilaitytė)

Jerzy Hoppen, Sketch for table, 1927

1919–1939 m. Vilniaus baldų projektuotojai, gamintojai, baldų stilius ar, kitaip tariant, to meto baldininkystė dar tik pradėdama tyrinėti tiek Lietuvos, tiek Lenkijos mokslininkų¹. Daugiau dėmesio skiriama vaizduojamajai dailei, architektūrai, kai tuo metu mieste plėtotas dizainas ir amatai paliečiami tik fragmentiškai. Vertėtų išskirti dailėtyrininkės Lijanos Šatavičiūtės-Natalevičienės tyrimą „Vilniaus dailieji amatai XX a. pirmojoje pusėje“². Straipsnyje apžvelgiamos reikšmingiausios Vilniaus krašto amatų raidos tendencijos nuo XX a. pradžios iki sovietinės okupacijos. Nauji tyrimai,

1 Aistė Dičkalnytė, *Baldininkystė Lietuvoje 1918–1940 metais: unikalaus ir pramoninio dizaino sąveika*: Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018; Anna Kostrzyńska-Milosz, *Polskie meble 1918–1939: forma, funkcja, technika*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 2005; Eadem, „Wystawa sztuk i rzemiosł w Wilnie 1924, tradycja czy nowoczesność? / Exhibition of arts and crafts in Vilnius 1924, tradition or modernisation?“, Pranešimo santrauka, in: *Tarpukario Vilnius: dailės ir architektūros pavidalai 1919–1939 metais*, Vilnius, 2019, p. 40–41.

2 Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė, „Vilniaus dailieji amatai XX a. pirmojoje pusėje“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius: 2010, t. 57: *Meninis Vilnius: įtakos ir įvaizdis*, sud. Rūta Janonienė, p. 169–189.

skirti Vilniaus menininkų personalijoms, vis dažniau paliečia anksčiau marginalinėmis laikytas menininkų plėtotas taikomojo meno sritis. Pavyzdžiui, Algės Andriulytės monografija *Ferdynandas Ruszczycas: Civis Vilnensis Sum* atskleidžia dailininką kaip plačią meninę veiklą vykdžiusį menininką, kuriam nesvetimas buvo ir interjerų dekoravimas ar net baldų projektavimas³. Vilniaus baldininkystės tema turime itin mažai ir tik fragmentiškos archyvinės medžiagos, todėl straipsniui rengti pasitelkta to meto spauda, parodų katalogai, reklaminiai skelbimai ir, be abejo, išlikę baldai.

Šį tyrimą inspiravo pastebėjimas, kad fotografijose ir paveiksluose su tarpukario Vilniaus žymių žmonių interjeriais, parodų fragmentuose ar net dailininkų projektuose [1 il.] labai dažnai matome senajai XIX a. Vilniaus baldininkystei būdingus baldus. Vis dėlto tarpukaris Vakarų pasaulyje žymi pokyčių įsitvirtinimo laikotarpį, kai sudėtingų istoristinių ar vingrių *art nouveau* formų baldus pakeitė geometrinių formų, lygaus paviršiaus modernizmo ir *art deco* baldai. Kaip ir architektūroje, baldų dizaine tapo itin svarbus funkcionalumas, formų grynumas ir higieniškumas. Tad tyrimo problematikai aktualus tampa klausimas: ar naujovės aplenkė Vilnių?

Mokslininkai pastebi, kad tuo metu daugelis į Vilnių žvelgė sentimentaliai – kaip į praeities didybės likučius išsaugojusį miestą⁴. Taip jį vaizduodavo ir piktorialistinės Vilniaus fotografijos mokyklos fotografai bei dailininkai⁵. Tad istoristinių interjerų vaizdai galėjo tendencingai prisidėti prie Vilniaus kaip senų tradicijų miesto įvaizdžio puoselėjimo. Pasak menotyrininkės Ilonos Mažeikienės, „tarpukario Vilniaus miesto gyvenimui buvo būdingas gyvybingas balansavimas tarp prieraišumo tradicijoms ir vis prasiveržiančių naujumo apraiškų, nuolatinė įtampa tarp konservatyvumo ir maištingos liberalumo dvasios“⁶. Taigi neatmetant, kad konservatyviajai

3 Algė Andriulytė, *Ferdynandas Ruszczycas: Civis Vilnensis Sum*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018.

4 Algė Andriulytė, „Tarpukario Vilnius: dailė ir valstybė“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2019, t. 94: *Menas valstybėje – valstybė mene*, sud. Lina Michelkevičė, Aušra Trakšelytė, p. 133–155; Rasa Butvilaitė, „Vilnius 1919–1939 metais: naujo architektūrinio tapatumo kūrimas“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2019, t. 94: *Menas valstybėje – valstybė mene*, sud. Lina Michelkevičė, Aušra Trakšelytė, p. 87–89; Mindaugas Kvietkauskas, „Dvi sostinės: tarpukario paralelės ir prieštaros“, in: *Sostinės kaip tapatumo simbolis: Vilnius ir Kaunas tarpukario kultūroje*, Vilnius: LLTI, 2014, p. 11–12.

5 Margarita Matulytė, Agnė Narušytė, *Camera obscura: Lietuvos fotografijos istorija 1839–1945*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016, p. 243–254.

6 Ilona Mažeikienė, „Kasdienybės refleksijos / Reflections of Everyday Life“, in: *(Ne)matomas Vilnius: tarpukario dailės ir architektūros pavidalai / (In)visible Vilnius: Shapes of Interwar Art and Architecture*: Katalogas, sud. Algė Andriulytė, Rasa Butvilaitė, Ilona Mažeikienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018, p. 33.

Vilniaus visuomenės daliai retrospektyvaus dizaino baldai asocijavosi ne tik su geru skoniu, bet ir turėjo sentimentalią vertę, straipsnyje siekiama atskleisti, kad Vilniaus baldininkystės neaplenkė modernėjimas, kad ir lėtai, tačiau modernizmo propaguotos idėjos skleidėsi tiek studentų švietime, tiek vietos gamintojų baldų dizaine.

Vilniaus baldų kooperatyvai ir dirbtuvės

1922 m. Vilnių aneksavus Lenkijai, miestas prarado galimybę tapti nepriklausomos Lietuvos sostine, kas neabejotinai būtų paskatinę baldininkystės plėtotę. Prekybai ir pramonei vystyti tapo nepalanki ir naujoji Vilniaus geopolitinė situacija. Senas baldininkystės tradicijas turėjusiame Vilniuje ir po karo veikė platus baldų gamintojų tinklas, tačiau daugelis jų buvo susibūrę į kooperatyvus. Visų kooperatyvų veiklos ypatumai buvo panašūs, apie tai šiandien plačiau galima sužinoti iš archyvinių dokumentų. Pavyzdžiui, Lenkijos finansų ataskaitoje apie vieną didžiausių ir iki pat tarpukario pabaigos veikusių Vilniaus žydų baldžių kooperatyvą „Meblowil“ teigiama, kad tai jungtinė stalių baldžių kooperatinė bendrovė, vienijusi 21 narį ir pradėjusi veikti 1932 metais. „Meblowil“ pirko didmenos medžiagas ir staliaus darbo įrankius, išlaikė baldų parduotuvę, kurioje parduodavo savo narių baldus komiso pagrindu – tiek gatavus, tiek pusfabrikačius, kuriuos užbaigdavo kiti nariai. Parduodama pagamintus baldus bendrovė taikė 15 procentų, kitur pagamintus (ne kooperatyvo narių) baldus – 20 procentų, ne visiškai užbaigtus – 25 procentų komisinį mokesį. Kooperatyvas turėjo baldų parduotuvę Trocka g. 9⁷ (dab. Trakų g. 12), įdomu tai, kad šiandien ant šio pastato vis dar galime išvysti užrašą rusų kalba Baldų parduotuvė.

Kaip matyti iš „Meblowil“ pavyzdžio, kooperatyvų meistrams patiems nereikėdavo rūpintis nei medžiagomis, nei baldų pardavimu, o tai padėdavo atlaikyti kitų Lenkijos miestų keliamą konkurenciją. Dalis baldų netgi galėjo būti kelių amatininkų dirbinys. Visgi ši sistema turėjo ir neigiamą pusę. Kaip pastebėjo to meto vienas žymiausių baldžių Michałas Oszurka, meistrai gaminius komisu atiduodavo į kooperatyvų parduotuves ir mėnesiais laukdavo, kol juos kas nupirks⁸. Kooperatyvų pardavimo ataskaitos atskleidžia, kad daugiausia gaminių buvo parduodama vos kelių narių, tuo

7 „Spółdzielnia Zrzeszonych Stolarzy „Meblowil“ w Wilnie“, in: Archiwum Akt Nowych Warszawa, sygn. 2/213/0/9/21442.

8 „Kronika rzemieślnicza: Sytuacja w stolarstwie“, in: *Kupiec i Rzemieślnik*, 1937, Nr. 5, p. 3.

metu kitiems, kaip ir minėjo M. Oszurka, likdavo tik pasyviai laukti. Pastebėta, kad ir parodose, kurios buvo puiki proga pasireklamuoti, buvo minimi tik kooperatyvai, bet ne jų nariai. Pardavinėdami per kooperatyvą meistrai likdavo anonimiški ir taip prarasdavo galimybę populiarinti savo vardą ir gauti privačių užsakymų.

Tokia situacija tenkino ne visus Vilniaus baldžius. Kaip priešpriešą kooperatyvams M. Oszurka kartu su bendraminčiais buvo įsteigęs Vilniaus krikščionių stalių, kubilių ir apmušėjų cechą, kurio nariai turėjo savo firmas ir, skirtingai nei kooperatyvuose, neprarado savarankiškumo, patys reklamuodavosi, dalyvaudavo parodose savo vardu. Šis vadinamasis cechus 1937 m. surengė plataus atgarsio sulaukusią specializuotą parodą *Gyvenamasis interjeras (Wnętrze Mieszkaniowe)*, kurios tikslas buvo sudaryti galimybę klientui tiesiogiai įsigyti aukštos kokybės baldus iš gamintojų pagal savo finansines galimybes⁹. Siekis suartinti gamintoją su vartotoju, kalbant apie šią parodą, buvo akcentuotas ir Vilniaus amatų rūmų pirmininko Władysława Szumanskiego parodos atidarymo kalboje: „Specialios parodos, suburiančios vienoje vietoje ir vienu metu tam tikros rūšies dirbinius, leidžia vartotojui pasirinkti tarp didesnio kiekio eksponuojamų prekių. Tarpininkas, didmenininkas iš amatų parodos tampa eliminuojamas, o firmoms atstovauja patys kūrėjai“¹⁰. Ši W. Szumanskiego kalba yra akivaizdi užuomina į nelanksčią kooperatyvinę veiklą, dėl kurios stipriausiai nukentėdavo smulkiausieji gamintojai.

Į kooperatyvus meistrai burdavosi pagal konfesiją, tačiau atsakyti į klausimą, ar juos vienijo ne tik religinės pažiūros, bet ir gaminamų baldų stilius, dėl informacijos stokos kol kas neįmanoma. Galima tik kelti prielaidą, kad baldai galėjo būti įvairių stilistikų, nes kooperatyvų reklaminiai skelbimai informacijos apie pardavinėjamų baldų stilių nesuteikia. Pasak reklamą tarpukario Vilniuje tyrinėjusios Giedrės Polkaitės, XX a. 3–4 deš. įvyko reklamos lūžis, reklama tapo viena iš pagrindinių populiariosios kultūros priemonių, vartotojiškos kultūros ideologijos kūrėja¹¹.

9 M. Oszurko, „Cech Stolarski“, in: *Informator wystawy Wnętrze Mieszkaniowe Cechu Stolarzy, Bednarzy i Tapicerów w Wilnie*, Wilno: Drukarnia „Krajowa“, 1937, p. 9.

10 Władysław Szumanski, „Prezes Izby Rzemieslniczej w Wilnie“, in: *Informator wystawy „Wnętrze Mieszkaniowe“ Cechu Stolarzy, Bednarzy i Tapicerów w Wilnie*, Wilno: Drukarnia Krajowa, 1937, p. 3.

11 Giedrė Polkaitė, „Reklama Vilniaus ir Kauno spaudoje tarpukariu: daugiau panašumų ar skirtumų?“, in: *Sostinės kaip tapatumo simbolis: Vilnius ir Kaunas tarpukario kultūroje*, Vilnius: LLTI, 2014, p. 126.

NA SEZON JESIENNO - ZIMOWY

Meble mlekke
Otomany
Tafty
Fotele
Lóżka
Biurka
Krzesła

SKŁAD MEBLI NOWOCZESNYCH
B. ŁOKUCIEWSKI.
WILNO, UL. WILEŃSKA 23.

MEBLE najnow-
szych wzorów
JADALNIE
SYPIALNIE
GABINETY
•
GALANTERJA
•
drzewna
•
BUJAKI, LEŻAKI
LÓŻKA składane

NA SKŁADZIE OLBRZYMI WYBÓR MEBLI W STYLU NAJMODNIEJ-
SZYM, ORAZ WYKONUJE SIĘ NA ZAMÓWIENIA WEDŁUG NADE-
SLANYCH WZORÓW JAK RÓWNIEŻ WEDŁUG WZORÓW FIRMY

CENY NISKIE **WYKONANIE SOLIDNE**

2.

B. Łokuciewski reklaminiis skelbimas, in: *Kupiec i Rzemieslnik*, 1935, Nr. 7, p. 6

B. Łokuciewski, advertisement, 1935

Bütent reklaminiuose skelbimuose pardavėjai nurodydavo svarbiausią informaciją apie savo gaminius. XX a. 4 deš. siekdami patraukti šiuolaikiškų klientų dėmesį kai kurie baldžiai savo reklaminiuose skelbimuose nurodydavo gaminantys naujoviškus, modernius baldus. Aktyviausiai reklamavosi B. Łokuciewskis, skelbdamas, kad turi pigių ir madingų modernių baldų parduotuvę Wileńska 23 (dab. Vilniaus g.). Kad būtų įtikimiau, firma savo reklaminių skelbimų iliustruodavo *art deco* stiliaus baldų paveikslėliais ir šmaikščiais eilėraščiais¹² [2 il.]. Tokia reklama davė teigiamų rezultatų, pasak spaudos, B. Łokuciewskio dirbtuvės, veikusios nuo 1922 m., buvo populiarios ir savo veiklą vis plėtė¹³, kas atskleidžia tuo metu augusią modernių baldų paklausą. Meistras Stanisławas Skrodzki, turėjęs baldų parduotuvę Wileńska 28 (dab. Vilniaus g.), taip pat reklamavosi gaminantis solidžius baldus iš egzotiškos ir vietinės medienos, o skelbimus iliustruodavo modernių baldų paveikslėliais¹⁴. Stiliaus akcentavimas reklamose leidžia daryti

12 B. Łokuciewskio reklaminiis skelbimas, in: *Kupiec i Rzemieslnik*, 1935, Nr. 7, p. 6.13 „Meble nowoczesne“, in: *Kupiec i Rzemieslnik*, 1935, Nr. 7, p. 4.

14 B. Łokuciewskio reklaminiis skelbimas, p. 6.

3.

Jano Mikłaszo reklaminiš skelbimas,
in: *Informator wystawy „Wnętrze
Mieszkaniowe“ Cechu Stolarzy, Bednarzy i
Tapicerów w Wilnie, 1937*

Jan Mikłasz, advertisement, 1937

išvadą, kad vilniečiams buvo aktualios naujovės, jie tendencingai ieškojo modernių baldų.

Kitas šaltinis, suteikiantis informacijos apie baldų stilistiką, yra parodų apžvalgos. 1937 m. įvykusi jau minėta *Gyvenamojo interjero* paroda sulaukė net kelių apžvalgų. Įdomu tai, kad parodoje dalyvavo ir privati Brolių Saleziečių amatų-pramonės mokykla, pasak spaudos, pristačiusi modernaus, net futuristinio stiliaus baldus, tarp kurių „drabužių spintą, kuri buvo tokia plati, kad primena parduotuvės lentynas, o ne spintą drabužiams“, – apie mokyklos prisistatymą šmaikščiai atsiliepė žurnalistas¹⁵. Akivaizdu, kad apžvalgininkas, tame pačiame straipsnyje gyręs M. Oszurkos istoristinį svetainės komplektą, buvo konservatyvių pažiūrų. Amatų mokyklos buvo pagrindinės įstaigos, profesionaliai rengusios baldžius, o pagamintus baldus, ne tik pristatydavo parodose, bet ir pardavinėdavo. Lietuviškosiose amatų mokyklose vyravo modernizmo koncepcija grįstų baldų kūrimas, studentai būdavo supažindinami su pasaulinėmis baldų inovacijomis. Tad galima manyti, kad ir vilnietiškoje amatų mokykloje mokiniai mokėsi kurti modernizmo stiliumi.

Straipsnyje minima ir Jano Mikłaszo sofa-lova kaip sumaniai pagamintas baldas¹⁶. Nors detalesnis aprašymas nepateikiamas, vis dėlto žodžiai – sumaniai pagaminta ir sofa-lova – išduoda, kad tai naujoviškas baldas. Minkštųjų baldų gamintojo J. Mikłaszo reklaminių skelbimų taip pat puošė modernizmo stiliaus kampinės sofas su žemu atlošu paveikslėlis [3 il.]. Kito meistro, V. Molodeckio, zomšinė kušetė apibūdinta kaip moderni¹⁷.

¹⁵ B. R., „Po zamkniečiu wystawy ‚Wnętrze Mieszkaniowe‘“, in: *Kupiec i Rzemieślnik*, 1937, Nr. 41, p. 5.

¹⁶ *Ibid.*

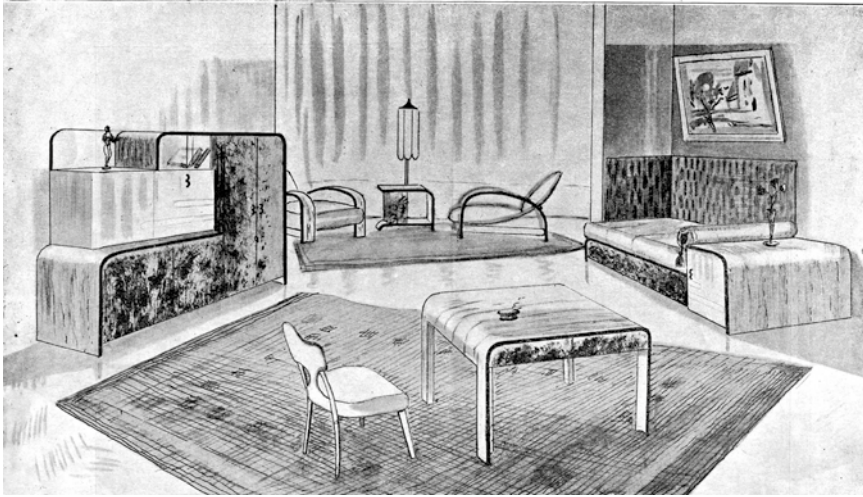
¹⁷ *Ibid.*

Tarpukariu itin pakito minkštųjų baldų dizainas. Masiškai pradėtos gaminti sofos-lovos, dažnai su patalynės dėže, lentynėlėmis ar spintelėmis. Baldas vertintas dėl daugiafunkciškumo ir vietos taupymo. Minkštieji baldai gaminti mažesnių proporcijų, jų minkštasias dalis buvo galima išimti ir išvėdinti – visa tai buvo itin aktualu naujos statybos būstuose. Tai, kad XX a. 4 deš. pabaigoje parodose bei reklamose baldų gamintojai prisistatydavo ir su moderniais baldais, patvirtina, jog šiuolaikiškų naujovių paklausa Vilniuje buvo išaugusi.

Modernūs baldai vilniečių namuose ir visuomeniniuose interjeruose

Prie tarpukario buities atnaujinimo ir modernizavimo stipriai prisidėjo ir populiariausia to meto informavimo priemonė – spauda. Švietėjiški straipsniai rekomenduodavo atsisakyti praėjusių epochų stilių sekinių ir interjerus įrengti moderniau. Vilnių pasiekdavo Varšuvoje ir Krokuvėje leista specializuota spauda, kaip *Przegląd Stolarski (Baldžių apžvalga)* ar 1934–1936 m. platintas Krokuvos žurnalas *Meblostyl* su tipinių 4 deš. inovatyvių daugiafunkčių sekinių baldų pavyzdžiais [4 il.]. Gyventojų skonį keitė ne tik žiniasklaida, bet ir populiarioji kultūra, kaip hollywoodinis kinas ar vietinis miesto teatras. Vilniaus teatro archyvinių spektaklių fotografijose galima išvysti modernių scenografijų pavyzdžių su įdomiais *art deco* stiliaus rekvizitiniais baldais [5 il.].

Tad kyla klausimas, kaip atrodė nauji tipiniai vidurinės klasės vilniečių baldai? Deja, į šį klausimą nėra lengva atsakyti. Tarpukariu Vilniuje, kaip ir Lietuvoje, gamintojai dažniausiai firminiais ženklais baldų nežymėjo. Taip pat per prabėgusį laiką vilnietiški baldai dažnai ne kartą keitė šeimininkus. Čia svarbus istorinis kontekstas, atskleidžiantis, kad Antrojo pasaulinio karo pabaigoje bei pirmaisiais pokario metais dalis vilniečių, pasinaudoję repatriacijos galimybe, išvyko gyventi į Lenkiją. Norintys išvykti turėjo kreiptis į LSSR vyriausybės vyriausiojo atstovo repatriacijai įstaigą. Išvykstantiems asmenims buvo nurodyta, kokį ir kiek materialinio turto buvo galima išsivežti su savimi. Baldai tapo ginčytinu objektu. Iš Lenkijos pusės baldai buvo priskiriami prie „namų apyvokos daiktų“, kurių išvežimo

4.
Kabineto projektas Nr. 112, in: *Meblostyl*, 1936, p. 8

Office project nr: 112

5.
Vilniaus teatro spektaklio modernių baldų rekvizitas,
1935, nuotrauka, NAC

The moden furniture prop for Vilnius Theatre, 1935

Aistė Dičkalnytė —

Modernėjanti tarpukario Vilniaus baldininkystė: baldų dizainas ir kūrėjai

kiekiai neriboti. Tuo metu Lietuvos vyriausiasis atstovas repatriacijai buvo griežtai nurodęs išvežamų baldų kiekį pagal šeimos narių skaičių. O išsivežti buvo galima tik pagrindinius baldus – lovas, stalą, kėdes, spintą. Atskiri leidimai buvo išduodami tam tikrų profesijų atstovams, jeigu jų veiklai buvo reikalingi specializuoti baldai. Negavę leidimo išsivežti daugiau baldų arba žinodami, kad to nepavyks padaryti, žmonės skubiai juos pardavinėjo¹⁸. Tai gi pokario Vilniuje buvo išaugusi naudotų baldų rinka, kuriuos galėjo įsigyti ne tik miesto naujakuriai, bet ir atvykę iš kitur. Visos šios aplinkybės sąlygoja, kad šiandien tampa itin sudėtinga, o kartais ir neįmanoma pasakyti, kur baldas buvo pagamintas. Todėl, pasikliaujant savininkų liudijimais, toliau straipsnyje aptariami populiariausi baldų modeliai ir jų dizainas.

Kaip viena pagrindinių namų erdvių tarpukariu buvo propaguojama svetainė, kuri turėjo būti pagrindinis šeimos bendro laiko leidimo kambarys. Naujos statybos namuose išpopuliarėjo sprendimas tarp svetainės ir valgomojo sumontuoti stumdomas duris, kad norint šiuos du kambarius būtų galima sujungti. Tokio kambario svarbiu akcentu buvo valgomasis stalas. Vilniečių namuose dažnai stovėdavo kompaktiškas apvalus, faneruotas, padidinamas stalas su tiesiomis, šiek tiek į priekį išsišovusiomis kojomis [6 il.]. Prie stalų derintos kėdės su tiesiomis kojomis ir lenkta faneruota atkalte [7 il.] arba originalios „Thonet“ firmos ar kitų gamintojų lenktinės kėdės. Vilniuje šiomis nuo XIX a. vidurio populiarumo nepraradusiomis kėdėmis prekiaavo ir vietiniai baldų gamintojai.

Neatsiejamas tarpukario valgomųjų ar svetainių baldas – bufetas, kurį sudarydavo kelios įvairaus dydžio spintelės su įstiklintomis vitrinomis arba lentynomis [8 il.]. Šiuos bufetus galima vadinti nedidele sekcine spinta. Kai kuriuos modelius gamindavo su ištraukiamomis lentynėlėmis arba baru, kurio atlošas galėjo atstoti rašomąjį stalą. Neabejotinai, šio baldo populiarumas sąlygojo įvairius jo modelius. Nuo paprasto dviejų dalių bufeto iki prabangių variantų su įmontuotais patefonais. Įvairios sekinės spintos buvo tarpukario naujiena, propagauta kaip vietą taupantis ir naujoviškuose moderniuose butuose itin praktiškas ir ekonomišką sprendimas.

Iš senesnių baldų modelių populiarūs išliko rašomieji stalai su spintelėmis, skirti darbo kambariams ar įstaigų kabinetams. Jų dizainas

¹⁸ Vitalija Stravinskienė, „Gyventojų repatriacija iš Lietuvos į Lenkiją 1944–1947 m.: turto ir materialinių vertybių išsigabenimo klausimai“, in: *Lituanistika*, 2008, t. 54, Nr. 4, p. 17–30.

6.
Stalas, XX a. 4 deš.,
Vilnius, Aistės
Dičkalnytės nuotrauka,
2015

Table, 1930s, Vilnius

7.
Kėdė, XX a. 4 deš.,
Vilnius, Aistės
Dičkalnytės nuotrauka,
2015

Chair, 1930s, Vilnius

8.
Sekcinis bufetas, XX a.
4 deš., Vilnius, Karinos
Simonson nuotrauka,
2017

Buffet section, 1930s,
Vilnius

9.
Rašomasis stalias su „Thonet“ tipo krėslu, XX a.
3–4 deš., Vilnius, Birutės Biekšienės nuotrauka, 2014

Writing desk with „Thonet“ style chair; 1920-30s,
Vilnius

10.

Fotelis su metaline rankena, XX a. 4 deš., Vilnius, Aistės Dičkalnytės nuotrauka, 2018

Armchair with metal handle; 1930s, Vilnius

taip pat modernėjo: stalai buvo dengti fanera, kampai užapvalinti, pagal modernizmo madas atsisakyta dekoro puošmenų. Prie šių stalų dažniausiai stovėdavo nedidelis „Thonet“ firmos modelį atkartojantis krėslas su žema atkalte, pereinančia į ranktūrius [9 il.]. Tiesa, Vilniuje aptiktas įdomus krėslas variantas su išlenkta atkalte ir trimis kojomis. Krėslas detalės pagal tarpukario dizaino tendencijas išryškintos juodai, o ant atlošo pritvirtinta metalinė rankena – neabejotina funkcionalizmo išraiška [10 il.]. Panašaus modelio trikojai krėslui buvo populiarūs visoje Lenkijoje, o jų prototipas laikytinas lenkų dizainerio Karolio Tichio dar XX a. pradžioje sukurtas avangardinis trikojis krėslas¹⁹ [11 il.]. Tad, nors šiandien baldo istorija nėra žinoma, tikėtina, kad tai galėjo būti vietinio meistro pagamintas tuo metu visoje šalyje populiarus baldo variantas.

Vilnietiškos spintos pasižymi stambiomis luitinėmis formomis, žemomis, dažnai specifiskai lenktomis kojėlėmis ir dekoratyvia faneruote. Būtent margas faneros lukštas (dažniausiai riešutmedžio, taip pat Karelijos ar beržo ruplio) suteikia baldui puošnumo. Kai kada iš faneros lukštų buvo kuriami *art deco* būdingi ornamentai. Populiariausi buvo spindulių, tekančios saulės bei įvairių geometrinių figūrų raštai [12 il.]. Faneros lukšto raštai taip

¹⁹ Anna Kostrzyńska-Miłosz, *Polskie meble 1918–1939*, p. 161.

11.
Karolis Tichis, Krėslas, 1909, Krokva, Nacionalinis
Varšuvos muziejus

Karol Tichy, Chair, 1909

12.
Spinta su geometriniu faneros lukšto
dekoru, XX a. 4 deš., Vilnius, Birutės
Biekšienės nuotrauka, 2014

Wardrobe with geometric plywood decor,
1930s, Vilnius

pat buvo būdingi stalelių stalviršiuose. Visi aptarti baldai pasižymi geometrinėmis, kubinėmis formomis, lygiais paviršiais, tačiau dėl aptakių siluėtų, dekoratyvaus faneravimo juos galima laikyti XX a. 4 deš. vėlyvuju *art deco*.

Vilniuje randami tarpukario gyvenamųjų interjerų *art deco* baldai dizainu ir medžiagiškumu nesiskyrė nuo kitų Lenkijos, Lietuvos ar kaimyninių šalių baldų stiliaus. Kai kurie modeliai net ir identišškai tokie pat. Ar tai serijinės produkcijos atvežtinis pavyzdys, ar jų vietinė gamyba, šiandien, neturint papildomos informacijos, lieka tik spėlioti. Svarbu atkreipti dėmesį, kad tarpukariu tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje buvo įprasta, kad baldus meistrai gamindavo interpretuodami ar kopijuodami pavyzdžius iš specializuotų žurnalų arba katalogų. Lietuvoje buvo populiarūs vokiški ir čekoslovakiški leidiniai, Vilniuje lengviau buvo prieinami lenkiški, tačiau XX a. 4 deš. modernių stilistikų baldų dizainas visoje Vidurio Europoje buvo panašus. Atsižvelgiant į tai, kad mieste vyravo vietinių gamintojų baldų parduotuvės, kai kurios jų prekiaavo ir moderniais baldais, galima manyti, kad didžioji dalis miestiečių baldų yra sukurti Vilniaus gamintojų.

Modernėjo ne tik privatūs miestiečių, bet ir naujai statomų įstaigų interjerai. Antai Visuomeninio draudimo bendrovės pastato²⁰ konferencijų salėje stovėjo originalus U raidės formos posėdžių stalas, pritaikytas specialiai patalpos tūriui [13 il.]. Modernumo stalui suteikė kontrastingų spalvų dvigubas stalviršis, kurio viršutinė dalis pakelta suformuojant tarsi lentinėlę po juo ir taip praplečiant stalo funkcionalumą. Pašto taupomosios kasos rūmai²¹ taip pat buvo apstatyti moderniais baldais. Direktorius kabinetą puošė nuosaikūs, tačiau modernaus dizaino minkštųjų baldų komplektas [14 il.], kuriame jau nebematome Vilniuje populiaraus neobydermėjerio ar

20 Architektai Stanisławas Murezyński, Jerzys Soltanas, 1938, Gedimino pr. 27.

21 Architektai Zbigniewas Pugetas, Juliuszas Żórawski, 1936–1937, Gedimino pr. 12.

13.
Visuomeninio draudimo bendrovės posėdžių salės baldai, Jano Bulhako nuotrauka, 1938, in: *Architektura i Budownictwo*, Nr. 11–12, p. 401

Conference room furniture for the Social Insurance Company, photo: Jan Bulhak, 1938

14.
Michałas Oszurka, Pašto taupomosios kasos rūmų direktoriaus kabineto baldai, Jano Bulhako nuotrauka, in: *Architektura i Budownictwo*, 1938, Nr. 11–12, p. 397

Michał Oszurko, furniture for the director's office in the Post Office Savings Department, photo: Jan Bulhak, 1938

15.
Lenkijos krašto ūkio banko interjero fragmentas, in: *Architektura i Budownictwo*, 1938, Nr. 11–12, p. 395
Bank of Polish National Agriculture, interior detail

neoampyro stilių. Lengvas, aiškios konstrukcijos rėmas, išimamos minkštosios dalys (kas tuo metu laikyta moderniu ir higienišku sprendimu) atliepė tarpukario modernizmo dvasią. Aptarti kabineto bei konferencijos salės baldai buvo pagaminti M. Oszurkos dirbtuvėse²². Lenkijos krašto ūkio banko²³ interjerų fragmentų fotografijose matomi baldai buvo lakoniški, išgrynintos konstrukcijos ir funkcijos [15 il.]. Šie pastatai laikomi „ryškiausiai Vilniaus miesto modernistiniais topografiniais taškais“²⁴. Deja, nė viename iš pastatų interjerai neišliko. Remiantis aptartais pavyzdžiais galima kelti prielaidą, kad naujosios modernistinės architektūros interjerai dažniausiai taip pat buvo apstatomi modernizmo ir *art deco* stilių baldais.

22 „Gmach P. K. O. w Wilnie“, in: *Architektura i budownictwo*, 1938, Nr. 11–12, p. 397.

23 Architektai Stanisławas Gałęziowski, Jerzis Pankowski, 1937–1938, Gedimino pr. 14.

24 Rasa Butvilaitė, *op. cit.*, p. 108.

Vilniaus Stepono Batoro universiteto interjero apipavidalinimo disciplina

Pradėjus atidžiau gilintis ir ieškoti Vilniaus tarpukario dizaino modernėjimo ženklų, svarbiu reiškiniu laikytina Vilniaus universitete, tuometiniame Stepono Batoro (toliau – SBU), Dailės fakultete su pertraukomis dėstyta Interjero projektavimo ir dekoravimo disciplina. Tai, kad dar prieš Antrąjį pasaulinį karą Vilniuje jau dėstytas interjerų ir baldų projektavimas, nepakankamai akcentuojama. Interjero projektavimas minimas tik bendrame kontekste publikacijose apie Dailės fakulteto veiklą ir apie fakultete veikusį Architektūros skyrių²⁵. Universiteto veiklos pradžioje 1919–1920 mokslo metais interjero architektūra patikėta prof. Józefui Czajkowskiui (1872–1947). Menininkas Krokuvoje prieš karą buvo Dailės akademijos interjero specialybės dėstytojas, taip pat kūrė ir autorinius baldus. SBU J. Czajkowskiis praleido tik metus, tačiau užsiėmimai vykdavo net keturis kartus per savaitę po 3–6 valandas. Sėkmingai fakulteto veiklai sutrukdė kovos dėl Vilniaus, po kurių 1920 m. iš darbo universitete J. Czajkowskiis išėjo²⁶. Šio kompetentingo interjerų projektavimo specialisto vietą užėmė kitas žymus tapytojas, grafikas ir baldų projektuotojas prof. Mieczysławas Kotarbińskis (1890–1943). Deja, jis taip pat neužsibuvo Vilniuje ir universitetą paliko 1923 m.²⁷. J. Czajkowskiis ir M. Kotarbińskis šiandien yra laikomi vieni iš reikšmingiausių XX a. lenkiškojo *tautinio stiliaus* kūrėjų. Tad, nors ir neilgai užsibuvę Vilniuje, žymūs menininkai suteikė gerą pradžią tolesnei disciplinos plėtotei.

Nuo 1925 interjero dekoravimą IV kurso studentams dėstė architektas Bohdanas Krauze²⁸, vėliau dailininkas Ludomiras Sleńdzińskis (1889–1980)²⁹. 1930 m. disciplina pavadinta Interjero projektavimu ir dekoravimu, IV kurse buvo išskiriamas baldų ir teatrinių dekoracijų projektavimas, vyko

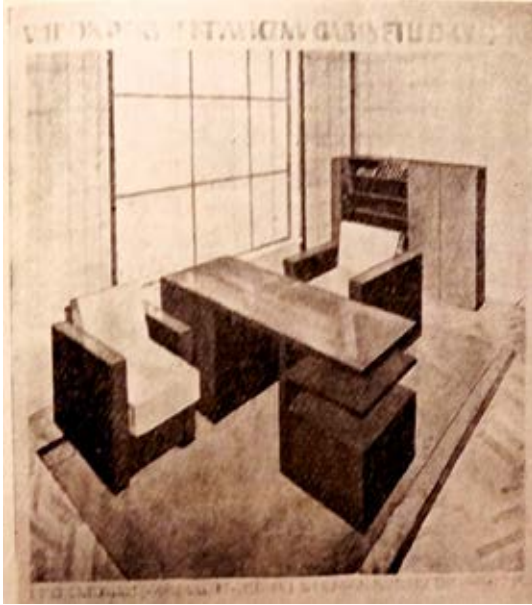
25 Józef Poklewski, „Menininkų rengimas dailės fakultete tarpukariu“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2000, t. 17: XIX–XX a. Lietuvos dailė. Edukacinis aspektas, sud. Vidmantas Jankauskas, p. 107–115; Idem, „Stepono Batoro universiteto dailės fakultetas“, in: *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje = Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos*: Katalogas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1996; Ilona Mažeikienė, „Architektūros skyriaus likimas tarpukario Vilniuje. Otonas Krasnopoliskis apie felčerius architektūroje“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2003, t. 29: *Vilnius kaip dailės mokymo ir sklaidos centras*, sud. Vidmantas Jankauskas, p. 121–128.

26 „Program wykładów w Uniwersytecie Stefana Batoro w Wilnie“, in: LCVA, f. 175, ap. 13, b. 175, l. 6–11.

27 Józef Poklewski, „Menininkų rengimas dailės fakultete tarpukariu“, p. 112.

28 *Uniwersytet Stefana Batoro: Spis wykładów na trzy trymestry w roku akademickim 1925/1926*, t. 8, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, [s. a.], p. 54.

29 *Uniwersytet Stefana Batoro: Spis wykładów na trzy trymestry w roku akademickim 1926/1927*, t. 9, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, [s. a.], p. 49.

16.

Józef Sękalski, Kabineto projektas,
in: *XII wystawa Sprawozdawcza
Wydziału Sztuk Pięknych
Uniwersytetu S. B. w Wilnie za rok
1933–1934*: [album], [1934], p. 37

Józef Sękalski, Office project

teorinės paskaitos ir praktiniai užsiėmimai. Nuo 1930 iki 1936 m. kursą skaitė vilnietis architektas prof. Ludwikas Sokołowski (1882–1936), kuris prieš tai vadovavo Architektūros skyriaus Projektavimo katedrai iki jos uždarymo³⁰. 1936 m. mirus L. Sokołowskiui³¹, nuo 1937 m. Interjero projektavimą ir dekoravimą dėstė vyriausiojo Vilniaus miesto architekto pareigas ėjęs (1928–1937) architektas Stefanus Narębskis (1892–1966). Architektas pats projektavo baldus ir kitus interjero elementus, buvo Vilniaus baldininkystės žinovas ir didelis entuziastas. Jis rinko istorinę medžiagą apie Vilniaus stalių cecho veiklą, perpiešė nemažai baldų, ypač iš Vilniaus bažnyčių, jo dėka buvo atlikta bažnyčių interjerų fotofiksacija. S. Narębskis buvo parengęs, tačiau dėl karo nespėjęs išspausdinti straipsnį apie Vilniaus baldžių amatą („Uwagi o meblarstwie wileńskim“). Jame, atsižvelgiant į europinį kontekstą, autorius aptarė XVIII–XIX a. Vilniaus krašto baldų stilistinę specifiką³². Tai neabejotinai studentams buvo vertinga pagalbinė medžiaga, mokantis baldininkystės istorijos. Kartu su S. Narębskiu studentams dėstė ir architektas, inžinierius Janas Borowski (1890–1966). Pastarasis suprojektavo

³⁰ *Uniwersytet Stefana Batorego: Spis wykładów na trzy trymestry w roku akademickim*, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, 1923–1939.

³¹ „Ludwik Sokołowski“, in: LCVA, f. 175, ap. 1 (I Bb), b. 51, l. 1.

³² Izidor Grzeluk, „Stefana Narębskiego „Uwagi o stolarstwie wileńskim““, in: *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 1996, Nr. 4, p. 415–429.

17.
Hadassa Gurewicz, Interjero
projektas, in: *XIII wystawa
Sprawozdawcza Wydziału Sztuk
Pięknych Uniwersytetu S. B.
w Wilnie za rok 1934–1935*: [album],
[1935], p. 38

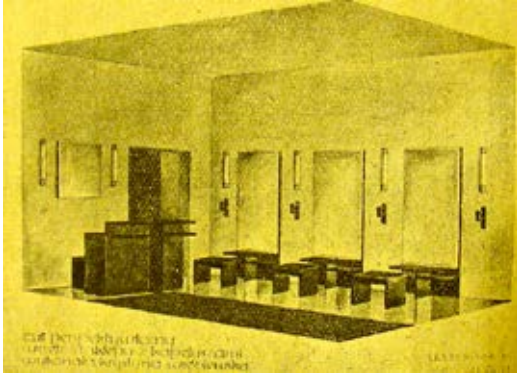
Hadassa Gurewicz, interior project

tokius šiaudien žymius modernizmo stiliaus pastatus kaip Annos Hansenowos ir Stanisławo Baginskio daugiabutį, Antono Kiakszto miesto vilą (dab. Venclovų namai-muziejus). Šie interjero dizainą dėstę architektai atitiko to meto tendencijas ir dėl savo plačios kvalifikacijos neatsiliko nuo vakariečių modernistų architektų, kurie didelį dėmesį skyrė ne tik architektūrai, bet ir vidaus įrengimui, baldų dizainui bei žinių perteikimui studentams.

Dailės fakultetas metų pabaigoje rengdavo apžvalgines studentų darbų parodas. Geriausi III ir IV kursų studentų darbai buvo spausdinami parodų kataloguose³³. Šiaudien studentų projektų eskizai yra svarbus vizualinis šaltinis, atskleidžiantis interjero projektavimo ir dekoravimo paskaitose diegtą stilistiką. 1933–1934 mokslo metų apžvalgai išspausdinto IV kurso studento Józefo Sękalskio (1904–1972) interjero projekte [16 il.] pavaizduotas modernizmo stiliaus kabineto fragmentas su rašomuoju stalu, dviem minkštais foteliais ir knygų spinta. Visi baldai kubinių siluetų, lygių geometrinių formų, be dekoru. Vyraujantis akcentas – masyvus stalas su iš vienos pusės įmontuotomis atviromis lentynėlėmis. Tokie stalai tarpukariu buvo modernistinė naujovė, vertinti dėl keliafunkciškumo, nes kartu atstodavo ir nedidelę knygų lentyną.

1935–1936 m. kataloge – IV kurso studentės Hadassos Gurewicz (1911–1943) gyvenamojo kambario perspektyvinis projektas [17 il.]. Jame pavaizduotas dideliu paveikslu ar kilimu papuoštas interjero fragmentas su langu ir tik būtiniaisiais pasieniu išrikiuotais baldais. Projekto

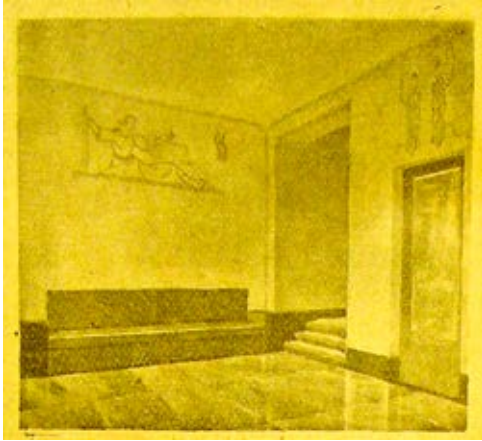
³³ *XII wystawa Sprawozdawcza Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu S. B. w Wilnie za rok 1933–1934*: [album], [1934]; *XIII wystawa Sprawozdawcza Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu S. B. w Wilnie za rok 1934–1935*: [album], [1935].

18.
Krystyna Wróblewska, Skrybėlių
parduotuvės interjero projektas,
in: *XIII wystawa Sprawozdawcza
Wydziału Sztuk Pięknych
Uniwersytetu S. B. w Wilnie za rok
1934–1935*: [album], [1935], p. 38

Krystyna Wróblewska, Hat shop
interior project

baldai – kampinė sofa-lova ir prie jos pastatyta nedidelė spintelė bei dviaukštis stalias-sekreteras su minkštu foteliu – nėra detaliam atvaizduoti, tačiau jų kubinės formos, lygūs paviršiai neleidžia abejoti, kad autorė stengėsi balduose perteikti modernizmo stiliaus estetiką. Kitos studentės, Krystynos Wróblewskos (1904–1994), interjero eskizą taip pat galima sieti su modernizmo stiliumi [18 il.]. Kaip skelbia užrašas, K. Wróblewska savo darbe pavaizdavo skrybėlių parduvės fragmentą. Minimalistinės raiškos interjere dominuoja dideli veidrodžiai su mažomis atviromis spintelėmis, prie jų priderinti paprasti tamsūs suoleliai be atlošų. Kitas geometrinių formų masyvus baldas – turbūt prekystalis – taip pat pavaizduotas tamsia spalva. Tuo metu modernizmo interjeruose buvo populiariu detales išryškinti juodai ar net baldų rėmus dažyti juodai, ką matome ir garsiojo Bauhauzo mokyklos mokytojo, architekto Walterio Gropiuso projektuotuose balduose. Trečiasis kataloge pavaizduotas interjero projektas [19 il.] priklauso Edwardui Grabowskiui (1904–1966). Projekte matomos tos pačios modernizmo tendencijos kaip ir kitų studentų darbuose. E. Grabowskis pavaizdavo freskomis papuoštą salės ar laukiamojo fragmentą su vienintele ilga sofa. Baldas supaprastintas iki stačiakampių formų, apmušalai pagal projektą numatyti vienspalviai, tamsūs. E. Grabowskio projekte vyraujantis minimalizmas buvo vienas iš pagrindinių modernizmo interjerų bruožų. IV kurso studentės Julios Kowalskos (1911–1985) gimnazijos direktoriaus kabineto projekte [20 il.]³⁴ pavaizduotas tipiškas kanceliarinis stalias, prie jo priderintos

19.

Edwardas Grabowski, Interjero projektas, in: *XIII wystawa Sprawozdawcza Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu S. B. w Wilnie za rok 1934–1935*: [album], [1935], p. 40

Edward Grabowski, interior project

medinės paminkštintos kėdės bei du gilūs *klubinio* tipo foteliai su staliu. Nors projektas šiuolaikiškas, tačiau jame vyrauja nuosaikus modernizmas. Avangardinio prieskonio projektui buvo galima suteikti, jei autorė vietoj medinių kėdžių būtų pasirinkusi pavaizduoti baldus iš metalinio plieno vamzdelių karkaso. Būtent baldai iš plieno vamzdelių buvo modernistinių baldų etalonas.

Surinkti faktai rodo, kad SBU interjero ir baldų dizainą dėstę profesoriai dažnai keitėsi, keitėsi ir kursų struktūra bei turinys, tačiau, nepaisant to, garsių to meto modernistų studentams išsakytos mintys davė rezultatų. Studentų darbai atliepė pagrindines modernizmo estetikos idėjas, nors nebuvo radikalūs, tačiau santūriam vilnietiškam skoniui turėjo atrodyti itin modernūs. Svarbu atkreipti dėmesį, kad moderniai dėstymo programai pasitarnavo ir disciplinai skirta universiteto bibliotekoje saugota literatūra ir periodika³⁵. Tarp turėtų leidinių dominuoja užsienio autorių knygos, kaip antai vokiečių modernisto architekto ir baldų dizainerio Adolfo G. Schnecko kartu su Gustavu Kappleriu išleista knyga *Die Konstruktion des Möbels (Baldų konstrukcijos)*³⁶. Studentai taip pat galėjo naudotis naujas dizaino tendencijas interjeruose pristačiusiais žurnalais. Be lenkiškųjų *Architektura i budownictwo (Architektūra ir statyba)*³⁷ bei *Arkady*

³⁵ Lietuvos literatūros ir meno archyve saugomos kilnojamojo inventoriaus knygos, kuriose pateikti architektūros skyriaus turėti leidiniai, žr. LLMA, f. 63, ap. 1, b. 9–10.

³⁶ Adolf Schneck, Gustav Kappler, *Die Konstruktion des Möbels*, Stuttgart: J. Hoffmann, 1932.

³⁷ *Architektura i budownictwo: miesięcznik ilustrowany*, [red.] Zygmunt Wóycicki, [s. l.], 1925–1939.

20.
Julia Kowalska, Gimnazijos
direktoriaus kabineto projektas
Julia Kowalska, project for the
Gymnasium director's office

(*Arkada*)³⁸, į kurią rašė ir SBU profesoriai, biblioteka turėjo ir tarpukariu itin populiarių britų žurnalą *The Studio (Studija)*³⁹. Žurnalas kartą per metus leisdavo specialius taikomojo meno klausimams skirtus numerius. Iš specializuotų žurnalų, skirtų baldams ir interjerams, turėtas prancūziškas *Mobilier et décoration (Baldai ir dekoras)*⁴⁰. Leistas nuo 1925 m. žurnalas buvo itin gausiai iliustruotas prabangių *art deco* interjerų ir jų fragmentų fotografijomis su aprašymais ir juos kūrusių dizainerių pristatymais. Žurnaluose netrūko pavyzdžių su aktualiais mažų erdvių įrangos sprendimais. Ikoniniai žurnalai, iliustruoti tuometinių, naujausias madas vaizduojančių interjerų, parodų fotografijomis neabejotinai buvo puiki priemonė, leidusi SBU studentams neatsilikti nuo europietiškų tendencijų, lavinusi jų meninį skonį ir praplėtusi pažinimo galimybes.

Dėl susiklosčiusių nepalankių sociopolitinių aplinkybių pramonės plėtotei ir gyvo prisirišimo prie senojo, LDK laikų, Vilniaus miesto baldininkystės modernėjimas buvo lėtas, tačiau 4 deš. vis ryškiau matomas. Mieste skleidėsi savita kooperatinė baldžių veiklos sistema, tačiau veikė ir privačios įmonės, kas taip pat laikytina miesto baldininkystės modernumo ženklu. Rengtos parodos, kuriose buvo eksponuojami jau ne vien retrospektyvių

³⁸ *Arkady*, red. Wanda Filipowiczowa, Polska Agencja Telegraficzna. Wydział Artystyczny, 1935–1939.

³⁹ *The studio: a magazine of fine and applied art*, London: The Studio, 1893–1964.

⁴⁰ *Mobilier et décoration: revue mensuelle des arts décoratifs appliqués et de l'architecture moderne*, Sèvres: Edition Edmond Honoré, 1925–1974.

stilių baldai, bet ir modernios baldų inovacijos, pavyzdžiui, sofas-lovos. Siekdami įtikti besikeičiančiam vartotojų skoniui ir augančiam modernių baldų poreikiui, miesto baldžiai savo reklaminiuose skelbimuose taip pat pradėjo akcentuoti, kad gamina ir šiuolaikiškus, modernius baldus. Impulsą naujoms baldų madoms plisti gyventojų gretose teikė spauda, populiarioji vizualinė kultūra bei modernistinė viešoji architektūra, kurios baldai savo dizaino sprendimais perteikė modernizmo koncepciją, o dekoratyvumu ir medžiagiškumu įkūnijo *art deco* stilių. Nors dauguma privačių interjerų baldų yra be firmų ženklų, vis dėlto tie, kurie nuo tarpukario išliko Vilniuje, atspindi bendras Vidurio ir Rytų Europoje populiarias vėlyvojo *art deco* madas. Moderniu požymiu laikytina ir tai, kad Vilniuje universitetiniu lygiu buvo galima mokytis interjero ir baldų dizaino projektavimo. SBU Interjero projektavimo ir dekoravimo disciplina dėl ją dėsciusių žymių menininkų ir architektų, sprendžiant iš pažangias dizaino idėjas atspindinčių studentų projektų, buvo orientuota į vakarietiškojo modernizmo pažinimą.

Gauta ——— 2020 03 02

Šaltiniai

- XII wystawa Sprawozdawcza Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu S. B. w Wilnie za rok 1933–1934: [album], [1934].
- XIII wystawa Sprawozdawcza Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu S. B. w Wilnie za rok 1934–1935: [album], [1935].
- Architektura i budownictwo: miesięcznik ilustrowany*, [red.] Zygmunt Wóycicki, [s. l.], 1925–1939.
- Arkady*, red. Wanda Filipowiczowa, Polska Agencja Telegraficzna. Wydział Artystyczny, 1935–1939.
- B. Łokuciewskio reklaminiš skelbimas, in: *Kupiec i Rzemiešnik*, 1935, Nr. 7, p. 6.
- B. R., „Po zamknięciu wystawy, Wnętrze Mieszkaniowe“, in: *Kupiec i Rzemiešnik*, 1937, Nr. 41, p. 5.
- Diškálnytė Aistė, *Baldininkystė Lietuvoje 1918–1940 metais: unikalaus ir pramoninio dizaino sąveika*: Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018.
- „Gmach PK.O. w Wilnie“, in: *Architektura i budownictwo*, 1938, Nr. 11–12, p. 397.
- Kostrzyńska-Miłosz Anna, „Exhibition of arts and crafts in Vilnius 1924, tradition or modernisation?“, Pranešimo santrauka, in: *Tarpukario Vilnius: dailės ir architektūros pavidalai 1919–1939 metais*, Vilnius, 2019, p. 40–41.
- „Kronika rzemielnicza: Sytuacja w stolarstwie“, in: *Kupiec i Rzemiešnik*, 1937, Nr. 5, p. 3.
- „Ludvik Sokołowski“, in: LCVA, f. 175, ap. 1 (I Bb), b. 51.
- „Meble nowoczesne“, in: *Kupiec i Rzemiešnik*, 1935, Nr. 7, p. 4.
- Meblostyl: czasopismo ilustrowane poświęcone architekturze wnętrz, oraz sprawom zawodowym stolarzy, meblarzy i zawodów pokrewnych*, 1934–1936.
- Mobilier et décoration: revue mensuelle des arts décoratifs appliqués et de l'architecture moderne*, Sèvres: Edition Edmond Honoré, 1925–1974.
- Oszurko M., „Cech Stolarski“, in: *Informator wystawy Wnętrze Mieszkaniowe Cechu Stolarzy, Bednarzy i Tapicerów w Wilnie*, Wilno: Drukarnia „Krajowa“, 1937, p. 7–9.
- „Program wykładów w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie“, in: LCVA, f. 175, ap. 13, b. 175.
- „Spółdzielnia Zrzeszonych Stolarzy „Mebłowil“ w Wilnie“, in: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 2/213/0/9/21442.
- The studio: a magazine of fine and applied art*, London: The Studio, 1893–1964.
- Uniwersytet Stefana Batorego: Spis wykładów na trzy trymestry w roku akademickim*, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, 1923–1939.
- Uniwersytet Stefana Batorego: Spis wykładów na trzy trymestry w roku akademickim 1925/1926*, t. 8, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, [s. a.].
- Uniwersytet Stefana Batorego: Spis wykładów na trzy trymestry w roku akademickim 1926/1927*, t. 9, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, [s. a.].
- Vilniaus Stepono Batoro universiteto Dailės fakulteto knygų inventorius sąrašas, in: LLMA, f. 63, ap. 1, b. 10.

Literatūra

- Andriulytė Algė, *Ferdynandas Ruszczycas: Civis Vilmensis Sum*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018.
- Andriulytė Algė, „Tarpukario Vilnius: dailė ir valstybė“, in: *Acta Academiae Artium Vilmensis*, Vilnius, 2019, t. 94: *Menas valstybėje – valstybė mene*, sud. Lina Michelkevičė, Aušra Trakšelytė, p. 120–155.
- Butvilaitė Rasa, „Vilnius 1919–1939 metais: naujo architektūrinio tapatumo kūrimas“, in: *Acta Academiae Artium Vilmensis*, Vilnius, 2019, t. 94: *Menas valstybėje – valstybė mene*, sud. Lina Michelkevičė, Aušra Trakšelytė, p. 84–119.

- Grzeluk Izidor, „Stefana Narebskiego „Uwagi o stolarstwie wileńskim““, in: *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 1996, Nr. 4, p. 415–429.
- Kostrzyńska-Miłosz Anna, *Polskie meble 1918–1939: forma, funkcja, technika*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 2005.
- Kvietkauskas Mindaugas, „Dvi sostinės: tarpukario paralelės ir prieštaros“, in: *Sostinės kaip tapatumo simbolis: Vilnius ir Kaunas tarpukario kultūroje*, Vilnius: LLTI, 2014, p. 7–16.
- Matulytė Margarita, Narušytė Agnė, *Camera obscura: Lietuvos fotografijos istorija 1839–1945*, in: Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016.
- Mažeikienė Ilona, „Architektūros skyriaus likimas tarpukario Vilniuje. Otonas Krasnopolskis apie felčerius architektūroje“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2003, t. 29: *Vilnius kaip dailės mokymo ir sklaidos centras*, sud. Vidmantas Jankauskas, p. 121–128.
- Mažeikienė Ilona, „Kasdienybės refleksijos / Reflections of Everyday Life“, in: *(Ne)matomas Vilnius: tarpukario dailės ir architektūros pavidalai / (In)visible Vilnius: Shapes of Interwar Art and Architecture*: Katalogas, sud. Algė Andriulytė, Rasa Butvilaitė, Ilona Mažeikienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018.
- Poklewski Józef, „Menininkų rengimas dailės fakultete tarpukariu“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2000, t. 17: *XIX–XX a. Lietuvos dailė. Edukacinis aspektas*, sud. Vidmantas Jankauskas, p. 107–115.
- Poklewski Józef, „Stepono Batoro universiteto dailės fakultetas“, in: *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje = Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos*: Katalogas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1996.
- Polkaitė Giedrė, „Reklama Vilniaus ir Kauno spaudoje tarpukariu: daugiau panašumų ar skirtumų?“, in: *Sostinės kaip tapatumo simbolis: Vilnius ir Kaunas tarpukario kultūroje*, Vilnius: LLTI, 2014, p. 125–148.
- Schneck Adolf, Kappler Gustav, *Die Konstruktion des Möbels*, Stuttgart: J. Hoffmann, 1932.
- Stravinskienė Vitalija, „Gyventojų repatriacija iš Lietuvos į Lenkiją 1944–1947 m.: turto ir materialinių vertybių išsigabenimo klausimai“, in: *Lituanistika*, 2008, t. 54, Nr. 4, p. 17–30.
- Šatavičiūtė-Natalevičienė Lijana, „Vilniaus dailieji amatai XX a. pirmojoje pusėje“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2010, t. 57: *Meninis Vilnius: įtakos ir įvaizdis*, sud. Rūta Janonienė, p. 169–189.

Santrumpos

- LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas
 LLMA – Lietuvos literatūros ir meno archyvas
 NAC – Narodowe archywm cyfrowe, Varšuva

Summary

The Modernisation of Furniture Making in Interwar Vilnius: Furniture and Its Designers

Aistė Dičkalnytė

Keywords: furniture making, Vilnius Stephen Báthory University, modernism, art deco, modernisation.

Furniture making in Interwar Vilnius remains an under-researched area largely because of the political situation of that time. Emigration among the population of Vilnius during and following WWII, transformation of domestic environments, industrialisation, and the nationalisation of the economy during the early Soviet period have contributed to the lack of publicly available material artefacts that could shed light on the modern households of Vilnius residents and furniture workshops of that time. Today it is often assumed that Interwar Vilnius residents were still furnishing their interiors in the modern and historicist fashion, and that the city was flooded with furniture imports from the major centres of Poland. In spite of the fact that, in a broader context, some residents of Vilnius were still prioritising the old-fashioned furniture, the paper makes an assumption that there must have been some modern furniture that was produced for the new modernist buildings. The paper also questions the idea that the city's interiors were furnished mostly with imported furniture. To this day, we still have very little information about the local furniture makers, but the paper argues that the city's furniture market was dominated by the work of Vilnius' own furniture makers who were actively participating in various shows throughout the 1930s. These claims are based on the analysis of iconographic and historiographic material, as well as the extant individual examples of furniture which are analysed by focusing on their stylistic features and comparing them with Polish furniture. The aim of the research is not only to discuss the furniture design of the Interwar period, but also to identify the personalities that contributed to the modernisation of Vilnius furniture

making. The spread of modernist ideas was largely due to the Department of Fine Arts at Stephen Báthory University as well as various craft schools, individual furniture makers and workshop owners, popular culture, and, last but not least, Polish publications that circulated in the city and presented the latest fashions in interior and furniture design.